

МОВЛЕННЄВИЙ ЖАНР ПОГРОЗИ В МОЛОДІЖНОМУ МОВЛЕННІ

Канельська Юлія

здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності А4 Середня освіта (А4.01 Українська мова, література та англійська мова) ННІ української філології та соціальних комунікацій Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького

Науковий керівник:

Боть Людмила

кандидатка філологічних наук, доцентка кафедри методики навчання, стилістики й культури української мови Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького

У сучасній лінгвістиці спостерігається інтенсивний розвиток нових мовознавчих течій: антропоцентричної, прагматичної та соціолінгвістичної, які скеровані на дослідження функціонування мови в малих соціальних групах. До таких соціальних груп належить академічні групи студентів, на тлі спілкування яких доречно розглядати погрозу як одну з тактик вираження мовленнєвої агресії.

Запропонована наукова розвідка присвячена вивченню мовленнєвого акту погрози та його функціонуванню в молодіжному сленгу. Актуальність вивчення поставленої проблеми обумовлена тим, що вона пов'язана з двома аспектами досліджень у сучасній прагмалінгвістиці: аналізом функціонування постулату «ввічливість» у різних мовленнєвих ситуаціях, а також теорією конфліктології. Поняття «ввічливість», за визначенням Боть Л., демонструє абстрактну соціальну цінність і в цьому значенні виступає універсальним, хоча способи його вербальної та невербальної реалізації культурно-специфічні [1, с. 33]. Як різновид вербальної агресії, погроза суперечить кодексу комунікативної поведінки й призводить до виникнення конфлікту. Матеріалом нашого дослідження стали обговорення зі студентських чатів. Аналіз різноманітних визначень терміна «агресія» у тлумачних словниках продемонстрував, що це поняття має на меті фізичні та вербальні дії й до його складу входять такі компоненти, як «атака», «напад», «насилля», «ворожість», «загроза». Досліджуючи мотиви агресії А. Басс розмежовує

роздратовану та стриману, а також агресію, яка викликана намірами перемогти суперника або прагненням отримати те, що має інший [2, с. 9].

Агресія, як одна з фундаментальних ознак людської поведінки, має різноманітне втілення в мовленні, її вербальна форма є специфічною для різних мовленнєвих ситуацій. Дослідження мовленнєвої агресії в різних соціальних групах активізувалося порівняно недавно, відповідно ця комунікативна стратегія все ще залишається недостатньо вивченою сферою дискурсології. Ми розуміємо під агресією деструктивну поведінку, направлену проти співрозмовника та розглядаємо її як одну із стратегій конфронтативного типу спілкування. Агресивна стратегія передбачає застосування різноманітних тактик (ходів), включно з погрозами. Мовленнєвий жанр погрози це особливий розряд негативно-емоційних висловлювань, у якому ставлення між комунікантами та їхній емоційний стан виражається вербальними і/або невербальними засобами.

Розглядаючи мовленнєвий жанр погрози як агресивну стратегічну установку неофіційного молодіжного дискурсу, слід вказати на наявність у структурі умовної частини та частини експлікації мовцем дії, яку він має намір здійснити, якщо умовна дія не буде виконана (власне погроза). Наприклад: *Я пропоную завтра зустрітися і здати гроші, щоб купити подарунок і вирішити все, що нам потрібно! Не мовчіть! – Або йдемо тільки з цукерками!*

Умовна частина погрози відповідно маркується конвенційною синтаксичною конструкцією: «Якщо ти(ви) щось не зробиш(ите)/зробиш(ите), то я (ми)...»; «Я забороняю тобі/вам, тому що я/ми тоді...». Наприклад: *Короче якщо ти мені не скинеш сьогодні завдання, то вся група залишиться без балів.*

У сучасному молодіжному сленгу можна виділити такі типи погроз: погроза-попередження, погроза-передбачення, погроза-пропозиція, погроза-ствердження, погроза-питання, погроза-заборона, погроза-наказ, погроза-порада.

Механізм погрози полягає в залякуванні реципієнта можливими майбутніми діями, які втіляться в життя, як тільки умова (не)буде виконана. Ціль погрози – примусити адресата підкорюватися волі мовця і виконувати дії, які суперечать його (адресата) інтересам, засобом для досягнення цієї цілі слугує тактика залякування.

Мовленнєвий жанр погрози поєднує в собі дві ілюкутивні сили – спонукальну (вимога адресату здійснити певну дію) і комісивну (зобов'язання мовця виконати певну дію у майбутньому в разі невиконання вимоги) та, таким чином, проявляє ознаки директива та комісива. Водночас дія, до виконання якої змушує мовець, на його думку, може бути корисною й адресатові, й адресантові, що дозволяє диференціювати

конкретні мовленнєві акти в межах функціонального типу за принципом бажаності / не бажаності дій мовця для слухача.

Для молодіжного середовища погрожувати є природно, це не суперечить «регламенту» молодіжних компаній. Часто це гра словами, жартами, інколи своєрідне змагання в дотепності. Але, вдаючись до погроз, молоддь часто ігнорує етикетні норми. Іноді це відбувається усвідомлено, оскільки за допомогою погрози мовець висловлює своє негативне ставлення до адресата, передає свій гнів, намагається підірвати його емоційну рівновагу, у зв'язку з чим нерідко такі дії супроводжуються образами. Вербалізація погрози агресивного спілкування відбувається через емоційно-експресивне висловлення перебільшеного характеру метою залякування. Наприклад: *Мені набридо вас всіх відмазувати та покривати. Ходіть на пари! А хто друшляє, то без претензій - з Бабою Стенухою попрощайтесь.*

Висловлюючи погрозу з елементами заборони, студент-мовець намагається застосувати владу або вчинити тиск на адресата, що супроводжується емоційним впливом. Погроза із заборонаю є некоректною щодо адресата, але вона фігурує у молодіжному дискурсі, причому статуси комунікантів у таких ситуаціях нівелюються. Основне прагматичне значення погрози із заборонаю полягає в тому, що адресант натякає або відверто попереджає адресата про покарання чи небажані для співрозмовника наслідки в разі ігнорування.

Серед мовних засобів, які вербалізують тактику погрози особливо чутливими до конфліктного компоненту є лексико-семантична та граматична системи, де ядром вважається дієслово: дієслова фізичної дії на об'єкт (дієслова нанесення удару; дієслова видалення об'єкта; дієслова пошкодження об'єкта; дієслова негативної дії на об'єкт) та дієслова соціальних відносин (дієслова примусу та дієслова впливу).

Вивчення мовленнєвих явищ у спілкуванні молоді, зокрема мовленнєвого жанру погрози, дає змогу прогнозувати й запобігати конфліктам між моделями толерантної та агресивної поведінки, а також виявляти прояви вербальної агресії у мовленні молоді.

ЛІТЕРАТУРА

1. Боть Л.П. Принцип ввічливості в директивних мовленнєвих актах (на матеріалі усного мовлення дітей 6-10 років). *Наукові записки Національного університету Острозька академія*. Сер.: Філологічна. 2012. Вип. 29. С. 33 – 35.
2. Buss A. *Aggression Pays. The Control of Aggression and Violence* NY; London. 1971. P. 7 – 18.